

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.4.59>

CECHY DOCHODZENIA W UKRAINIE NIEKTÓRYCH RODZAJÓW PRZESTĘPSTW W ZAKRESIE OBROTU KRYPTOWALUTAMI

Petro Kravchuk

kandydat nauk prawnych, docent,

działek Wydziału Prawa

Prywatnej Szkoły Wyższej „Uniwersytet Europejski” (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-4246-974H

petro.kravchuk@e-u.edu.ua

Margaryta Dovga

studentka

Dydaktyczno-Naukowego Instytutu Prawa

Państwowego Uniwersytetu Podatkowego (Irpień, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-9320-0631

Adnotacja. Niniejszy artykuł koncentruje się na badaniu problemów związanych z dochodzeniem w sprawie niektórych rodzajów przestępstw w zakresie obiegu i wykorzystania kryptowalut. Autorzy zbadali cechy dochodzenia w sprawie takich powszechnych przestępstw jak legalizacja (pranie) dochodów uzyskanych w sposób przestępczy przy użyciu kryptowalut i uchylanie się od płacenia podatków, opłat (obowiązkowych płatności) w zakresie obiegu kryptowalutami. Część tej pracy obejmuje również analizę innych przestępstw związanych z obrotem aktywami wirtualnymi. Wiele uwagi podczas tego badania poświęcono określeniu statusu karno-prawnego kryptowalut.

Słowa kluczowe: aktywa wirtualne, przestępstwa w zakresie obrotu kryptowalutami, dochodzenie w sprawie wykroczeń, legalizacja (pranie) dochodów uzyskanych w sposób przestępczy, status karno-prawnego kryptowalut.

PECULIARITIES OF THE INVESTIGATION IN UKRAINE OF CERTAIN TYPES OF CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF CIRCULATION OF CRYPTOCURRENCY

Petro Kravchuk

Candidate Science of Law, Associate Professor,

The Dean of the Faculty of Law

Private Higher Educational Establishment “European University”

(Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-4246-974X

petro.kravchuk@e-u.edu.ua

Margaryta Dovga

Student of Higher Education

Educational and Scientific Institute of Law

State Tax University (Irpın, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-9320-0631

Abstract. This article is devoted to the study of the problems of investigating certain types of crimes in the field of circulation and use of cryptocurrency. The authors investigated the features of the investigation of such common criminal offenses as legalization (laundering) of proceeds from crime with the use of cryptocurrency and evasion of taxes, fees (mandatory payments) in the field of cryptocurrency. Considerable attention during this study was paid to determining the criminal status of cryptocurrency. That is why in their article the authors analyze the state of Ukrainian legislation that regulates relations related to the circulation of virtual assets.

Key words: virtual assets, crimes in the field of cryptocurrency circulation, investigation of offenses, legalization (laundering) of proceeds from crime, criminal status of cryptocurrency.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ В УКРАЇНІ ОКРЕМИХ ВИДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТИ

Петро Кравчук

кандидат юридичних наук, доцент,
декан юридичного факультету
ПВНЗ «Європейський університет» (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-4246-974X
petro.kravchuk@e-u.edu.ua

Маргарита Довга

здобувач вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету (Ірпінь, Україна)
ORCID ID: 0000-0001-9320-0631

Анотація. Ця стаття присвячена дослідженню проблем розслідування деяких видів злочинів у сфері обігу та використання криптовалюти. Автори дослідили особливості розслідування таких поширених кримінальних правопорушень як легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом із використанням криптовалюти та ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у сфері обігу криптовалюти. Частково у цій роботі проводиться аналіз й інших злочинів, пов'язаних із обігом віртуальних активів. Значну увагу під час даного дослідження було приділено визначенню кримінально-правового статусу криптовалюти.

Ключові слова: віртуальні активи, злочини у сфері обігу криптовалюти, розслідування правопорушень, легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, кримінально-правовий статус криптовалюти.

Вступ. Сьогодні швидкими темпами зростає популярність електронної торгівлі та безготівкової форми оплати товарів та послуг. Останні десять років характеризуються появою нових форм цифрової валюти, особливим видом якої є криптовалюта. Значна частина економічно розвинених країн вже визнали її легальним платіжним засобом, зокрема, Німеччина, Швеція, Іспанія тощо. Минулого року в Україні було прийнято Закон України «Про віртуальні активи», що визнає їх оборотоздатною цінністю, який проте ще не набрав чинності, хоч і підписаний Президентом України. Тому визначення статусу криптовалюти в Україні залишається актуальним, враховуючи також те, що зараз Україна перебуває в п'ятірці лідерів з майнінгу криптовалюти. Відсутність правового регулювання таких правовідносин призвела до збільшення кількості правопорушень, пов'язаних із використанням криптовалюти. Через це «на порядку денному» перебуває потреба у розробці нових методів та способів їх розслідування.

Проблеми визначення правового статусу криптовалюти в Україні, а також криміналістичної характеристики таких діянь досліджували Бондаренко О. С., Казначеева Д. В., Калайда Ю. П., Карапетян О., Карпюк І. С., Коваленко І. О., Кузьменко О. В., Леськів С., Марущак А. І., Некіт К. Г., Черевко К. О., та інші. Проте, комплексного аналізу питань методики щодо розслідування злочинів у сфері обігу та використання криптовалюти проведено не було, хоча окремі питання ставали об'єктом наукового пошуку Кременського О.В., Омельчук Л. В. тощо. Тому обрана тема цієї статті є актуальною та відповідає сучасним запитам.

Метою статті є розкриття загальних тенденцій сучасного стану регулювання обігу віртуальних валют в Україні, а також визначення їх кримінально-правового статусу, на основі чого зроблено спробу виявити особливості та проблеми розслідування окремих економічних правопорушень у сфері обігу криптовалюти в Україні, а також запропонувати орієнтовні напрямки розробки методики їх розслідування, яка нині відсутня в Україні, з урахуванням вивченого досвіду правоохоронних органів низки зарубіжних країн та галузевих міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. Як в українській, так і в світовій науці немає чіткого та єдиного визначення правового статусу криптовалюти. Європейський суд у своєму рішенні від 22.10.2015 року визнав біткоїн валютою, а отже і засобом платежу. Наразі в Україні все ще розробляється правова позиція щодо статусу криптовалюти та її використання. Наприклад, Закон України «Про віртуальні активи» (який ще не набрав законної сили) легалізує та закріплює правове регулювання криптовалюти в Україні, а також визначає права та обов'язки учасників обігу таких активів (Кузьменко, Карпюк, 2020: 427). Чинним є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX. Він містить перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, діяльність яких пов'язана з обігом електронної валюти. У цьому Законі сказано, що «якщо компанія здійснює платежі у криптовалюті на суму більше 30 тис. грн в еквіваленті, вона зобов'язана перевірити цю операцію та встановити інформацію про клієнта. Клієнт, в свою чергу, повинен надати повну інформацію про походження і призначення своїх віртуальних активів. У разі встановлення факту, що ці кошти він отримав незаконним шляхом, операцію зупинити неможливо, але можливо заблокувати криптогаманець і вилучити незаконно здобуті криптоактиви» (Кісіль, Пряміцин, 2021: 8). Центральним органом, який покликаний здійснювати контроль за такими операціями, слід

вважати Міністерство цифрової трансформації України. У ст. 16 Закону України «Про віртуальні активи» сказано, що державне регулювання ринку віртуальних активів покладається на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України (Закон України № 2074-IX, 2022).

Наголошуємо, що деякі науковці відносять криптовалюту до інших матеріальних та нематеріальних благ. Інші ж вчені сходяться до думки, що її слід вважати майновим правом. У ст. 4 Закону України «Про віртуальні активи» сказано, що власне віртуальні активи є нематеріальними благами, особливості обороту яких визначаються Цивільним кодексом України та цим Законом (Закон України № 2074-IX, 2022). Цікавим є також визначення економіко-правового статусу віртуальних валют. Варто зазначити, що зараз відбувається зростання кількості інвестицій за допомогою системи blockchain. Популярність таких технологій зумовлює створення відповідних умов для вчинення таких злочинів як фінансування тероризму або ж легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Причиною спалаху такої злочинності також є відсутність правового поля для регулювання таких правовідносин (Пашко, Омельчук, 2018: 175–176).

Як свідчить аналіз слідчої та судової практик, найбільш поширеними в нашій країні є такі кримінальні правопорушення, пов'язані із криптовалютою, як: ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», ст. 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)»; ст. 258-5 КК України «Фінансування тероризму»; ст. 361-1 КК України «Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут» та ін (Леськів, 2019: 199–203).

Проте, це неповний список кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням криптовалюти. Наприклад, в ухвалі Закарпатського апеляційного суду щодо справи 308/2549/18 йдеться про те, що «ОСОБА_1, з метою особистого незаконного збагачення, шляхом заволодіння чужим майном, діючи з прямим умислом та корисливим мотивом, достовірно знаючи, що потерпілий ОСОБА_2 займається підприємницькою діяльністю та має значні доходи, використавши попереднє знайомство з останнім, під час запланованої ним зустрічі ввійшов до потерпілого в довіру, та з метою створення в останнього хибної уяви про можливість фінансового збагачення, в ході усної бесіди, розповів про те, що ним розроблено спосіб швидкого заробітку, шляхом здійснення фінансових операцій з криптовалютою “Bitcoin”, а саме її купівлі та подальшого продажу за ціною вищою від закупівельної». Виходячи із обставин справи, можна зрозуміти, що таке діяння підпадає під ч. 4 ст. 190 КК України «Шахрайство» (Ухвала у справі № 308/2549/18, 2018).

Як зазначає Міністерство цифрової трансформації України, ринок криптовалют в нашій державі є цілком розвиненим, але значна його частина перебуває в сірій зоні та створює загрозу для держави і населення. Причиною вчинення таких злочинів є те, що система блокчейн (база даних, де фіксуються усі операції з криптовалютою) є цілком анонімною як для відправника таких коштів, так і для їх отримувача. Саме тому розслідування таких злочинів має свої особливості (Казначеева, Дорош, 2021: 149–157).

На думку таких науковців як Д. В. Казначеева та А. О. Дорош до криміногенних властивостей криптовалюти можна віднести: її анонімність, швидкість користування, дешеві та незворотні перекази; складні ланцюжки таких транзакцій; відсутність правового регулювання операцій з криптовалютою, державного реєстру відповідних компаній, пунктів обігу та ідентифікації власників криптовалютних гаманців; доступ через Інтернет з будь-якої точки світу; полегшена можливість здійснювати перекази грошових коштів за кордон та використання такої системи як сховища таких грошей; відносна безпека таких операцій; можливість створення цифрової валюти спеціально для відмивання (легалізації) коштів; відсутність державного органу, який мав би здійснювати контроль за такими операціями (Казначеева, Дорош, 2021: 149–157).

Одними із найпоширеніших злочинів із криптовалютою є злочини, передбачені ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та ст. 212 КК України «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)».

Не дивлячись на те, що в українському законодавстві криптовалюта є явищем із невизначеним статусом, де-факто вона все частіше стає предметом тих чи інших правопорушень. Біткоїн та інші віртуальні валюти належать до віртуальних грошей. Предметом корупційних злочинів можуть бути: грошові кошти або інше майно; переваги; пільги; послуги; нематеріальні активи; вигоди нематеріального та негрошового характеру. Враховуючи те, що жоден державний орган не визнав біткоїн та інші криптовалюти грошима, вважатимемо його нематеріальним активом. Те, що криптовалюта може бути предметом або способом вчинення злочину підтверджує й слідча та судова практика. Особливо, це помітно під час кваліфікації кримінальних правопорушень (Черевко, 2021: 73).

Особливістю такого предмета злочину є те, що винна особа здійснює своє злочинне діяння за допомогою комп'ютерної техніки. Наприклад, для легалізації (відмивання) доходів, які належать певним фінансовим установам, правопорушник має застосовувати програмно-технічні засоби. Сюди відносяться ноутбуки, комп'ютери, планшети, смартфони тощо. Варто уточнити, що предметом таких правопорушень буде лише те майно, яким злочинець встиг заволодіти.

Такий науковець, як Коваленко І. О. вважає, що криптовалюта як предмет злочинного діяння відповідає усім ознакам предмета правопорушення в цілому. По-перше, економічна та юридична ознака криптовалюти як об'єктивної сторони злочину полягає в фактичній оборотоздатності таких активів та тому, що ними можна незаконно заволодіти. На думку цього науковця, фізична ознака криптовалюти як предмета злочину полягає у тому, що вона є своєрідним «електричним зарядом», який зберігається в програмно-технічних засобах і являє собою матеріальний об'єкт (Недвиг, 2020: 285–288).

Варто зазначити, що потенційними злочинцями у сфері використання та обігу криптовалюти можуть бути не лише особи, які безпосередньо працюють із програмно-технічними засобами, а й ті, хто має доступ до наркотичних речовин або ж активно користується мережею “Darknet”. У світі неодноразово траплялися випадки, коли криптовалюта нелегально ставала способом оплати наркотичних речовин та порнографічних матеріалів.

У 2017 році в Україні правоохоронці викрили міжрегіональну злочинну групу, члени якої незаконно заволодівали великою сумою коштів. Окрім шахрайства, вони здійснювали легалізацію коштів, отриманих злочинним шляхом, під виглядом переведення криптовалюти в звичайну готівку (Казначеева, Дорош, 2021: 149–157).

Вважаємо, що враховуючи складну економічну природу криптовалюти, а також потребу обізнаності у технологічних процесах, з якими пов'язаний обіг віртуальних валют, можна говорити про такі характеристики суб'єкта відповідних кримінальних правопорушень як наявність комп'ютерних навичок, освіченість, ведення господарської діяльності, часто – зайняття посад в органах державної влади тощо. Загалом, через незначну кількість актуальних кримінальних проваджень на сьогодні, можна стверджувати, що єдиний портрет злочинця, який вчиняє кримінальні правопорушення шляхом використання криптовалюти, важко узагальнити.

Як правило, значна кількість криптовалюти в Україні видобувається на так званих майнінгових фермах. Зазвичай, ними є система потужних комп'ютерів, які виконують подібну роботу. Головним обладнанням для майнінгової ферми є відеокарти або ASIC-машини. Перший спосіб часто використовується в домашніх умовах і є доступним майже кожному. Другий спосіб полягає у поєднанні таких відеокарт, з метою підвищення потужності видобування криптовалюти. Як показує практика, найчастіше саме ця техніка стає знаряддям вчинення таких правопорушень. Таке майно може бути вилучено правоохоронними органами. Фізична або юридична особа, у якої було вилучено обладнання для майнінгу має право оскаржити такі дії до суду або до прокуратури, який є процесуальним керівником по кримінальному провадженні. В Україні є випадки доведення в суді неправомірності дій правоохоронних органів щодо вилучення такого майна під час обшуку. Наприклад, це підтверджує справа № 757/6892/18-к, яку розглядав Печерський районний суд міста Києва (Ухвала у справі № 757/6892/18-к, 2018).

Як свідчить досвід таких державних органів як СБУ, НБУ та НПУ зростання кількості правопорушень у вигляді легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, пов'язане із відсутністю контролю з боку держави за обігом та використанням криптовалюти, недостатнім правовим регулюванням та анонімністю таких розрахунків. При цьому розслідування таких правопорушень має свої особливості. Розглянемо їх детальніше.

21 червня 2019 року Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) опублікувала Керівництво з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних активів та постачальників послуг із переказу віртуальних активів. Разом із тим FATF прийняла Пояснювальну записку до Рекомендації 15 «Нові технології», яка встановлює додаткові вимоги для віртуальних активів і провайдерів послуг у сфері віртуальних активів. Ці документи значно розширили сферу регулювання протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом із використанням криптовалюти та фінансуванню тероризму на операції з обміну віртуальними активами і на широке коло провайдерів послуг і продуктів у криптосфері, включаючи зберігачів і біржі (Карапетян, Білінський, 2018: 119).

Саме на основі цього документа був прийнятий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Саме цей нормативно-правовий акт вивів з тіні операції з криптовалютою та дозволив державі здійснювати контроль за її обігом. Цей документ також дозволив визнати криптовалюту предметом злочину (Карапетян, Білінський, 2018: 119).

Як стверджують науковці Кузьменко О. В. та Карпюк І. С.: «Легалізація злочинних коштів може здійснюватися різними способами, злочинці вигадують найрізноманітніші схеми відмивання коштів. Тому, на нашу думку, варто звернути увагу саме на особливості, які свідчать, що підозрюваний використовував у злочинній діяльності віртуальні валюти. Надалі це значно спростить процес розслідування легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, адже слідчий чітко розумітиме, з яким фінансовим інструментом він має справу, як розшукати докази і яким чином працювати з такими доказами. Деякі віртуальні валюти, особливо децентралізовані, передбачають встановлення спеціального програмного забезпечення. Наявність такого програмного забезпечення на досліджуваному комп'ютері також може свідчити про використання віртуальних валют у злочинній діяльності» (Кузьменко, Карпюк, 2020: 428).

Проте, варто зазначити, що не всі криптовалюти потребують встановлення спеціального програмного забезпечення. Зазвичай, торгівля віртуальними валютами здійснюється за допомогою різноманітних браузерів. Саме тому «закладки, історія перегляду та кеш-пам'ять комп'ютера підозрюваного також потребують ретельного дослідження, а отримані докази можуть надати цінні відомості з приводу використання віртуальних валют» (Кузьменко, Карпюк, 2020: 428).

Подібного дослідження, зазвичай, потребують і мобільні пристрої. Як свідчить статистика, саме на них найчастіше зберігається уся інформація про діяльність суб'єкта такого злочину та докази його вини. Також велику цінність для слідчого, який розслідує подібні правопорушення, становлять компакт-диски, зовнішні жорсткі диски, флеш-накопичувачі і тому подібне. Наприклад, автори міжнародного посібника

з розслідування таких правопорушень “Basic Manual on the Detection And Investigation of the Laundering of Crime Proceeds Using Virtual Currencies” розробили список доказів, які можна отримати з комп’ютера або іншої техніки особи, що підозрюється у вчиненні легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом (Посібник). До таких доказів належать: «докази у вигляді облікових даних, історії відвідувань вебсайтів, електронних листів тощо, які дають змогу встановити взаємодію підозрюваного з провайдером віртуальної валюти або біржою віртуальних валют; докази, які доводять наявність у підозрюваного певної вартості віртуальної валюти; IP-адреса комп’ютера в певний час може бути пов’язана з відомими підозрілими операціями чи іншою фінансовою діяльністю; докази використання послуг віддаленого зберігання, де може зберігатися вираження вартості віртуальної валюти; паролі та інші облікові дані, які можуть бути використані в процесі розслідування» (Basic Manual, 2014).

Слід підкреслити, що процес розслідування таких правопорушень часто потребує співпраці Нацполіції з іншими державними органами та відповідними експертами. Наразі в Україні все частіше спостерігаються випадки вдалого розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом із використанням криптовалюти.

Наприклад, минулого року відомим стало провадження № 11-кп/824/498/2021. Воно охоплювало такі злочинні дії як: створення злочинної організації та вчинення нею злочинів; вчинення дій, спрямованих на приховання та маскування незаконного походження коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, джерела, їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення) завдяки віртуальним валютам; незаконне набуття, володіння та використання коштів, а також іншого майна, права на них, тощо. Успішним таке розслідування було саме завдяки добре організованій та налагодженій співпраці слідчих та оперативних працівників Державного бюро розслідувань та Національної поліції України. За допомогою обміну інформацією між цими органами було проведено низку тактичних операцій, які дали можливість цим органам отримати інформацію про канали набуття, володіння та використання «брудних» грошей та їх легалізацію шляхом впровадження у механізм відмивання криптообмінних операцій. За результатами проведеної роботи було припинено діяльність цієї злочинної організації, знайдено усіх суб’єктів цього правопорушення (тридцятьох осіб було притягнуто до кримінальної відповідальності), конфісковано понад 7,3 млн дол. США (Справа № 757/25822/19-к, 2019).

Зауважимо, що такий досвід взаємодії Нацполіції з іншими органами має бути спрямований на забезпечення безпеки та припинення протидії підозрюваних осіб у ході розслідування.

Виходячи з усього вищевикладеного, можна зробити висновок, що українські правоохоронці активно співпрацюють з іноземними та міжнародними органами у цій сфері. Важливу роль тут відіграє Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Україні слід продовжувати таку співпрацю та накопичувати досвід щодо розслідування таких правопорушень.

У більшості розвинених країн світу операції з криптовалютою підпадають під сферу контролю податкових органів. Минулого року Україна зробила значний крок, який дозволить вивести з тіні операції з віртуальними активами. Закон України «Про віртуальні активи» був прийнятий 8 вересня 2021 року. Саме цей нормативно-правовий акт встановив особливості оподаткування операцій з віртуальними активами (Казначєва, Дорош, 2021: 149–157).

Згідно з чинним законодавством оподатковуватися має не сама криптовалюта, а криптоактиви. Криптоактив – це вид віртуальних активів, який може існувати тільки в системі обліку цифрових даних. «При купівлі-продажу криптовалют спірним питанням є визначення бази оподаткування: включати до бази лише позитивну дельту чи весь прибуток у процесі виведення коштів у фіатну валюту» (Моргун, Терещенко, 2021: 287). Так, сам факт наявності у платника податків криптовалюти не потребує відображення у податковій декларації, проте дохід, отриманий від операцій з криптовалютами, підлягає декларуванню. Розслідування таких правопорушень має свої особливості (Моргун, Терещенко, 2021: 287).

Слід звернути увагу, що ст. 212 КК України є бланкетною нормою та відсилає до певних норм Податкового кодексу України. Водночас установлення факту порушення податкового законодавства так само, як і фактичного ненадходження внаслідок цього коштів до бюджетів (цілевих фондів), відбувається за спеціальною законодавчою процедурою, тобто шляхом проведення податкової перевірки. Такий акт перевірки не є остаточним підтвердженням вчинення злочину. Він встановлює лише об’єктивну сторону такого діяння. Для підтвердження наявності злочину щодо ухилення від сплати податків, крім акта перевірки, мають встановлюватися і досліджуватися інші обставини, які необхідні в теорії кримінального права для визначення такого злочину і характеризують суб’єктивну та об’єктивну його сторони, суб’єкт і об’єкт (Моргун, Терещенко, 2021: 287).

Складність розслідування таких правопорушень полягає в тому, що наявну в електронному гаманці суму оцінити досить складно. Декларант, держслужбовець може самостійно довести володіння певним гаманцем (Черевко, 2021: 74).

Значною особливістю розслідування таких правопорушень у світі є так званий «сатоші-тест». «Тест сатоші» – це метод підтвердження володіння гаманцем. У світі прийняли тест сатоші як єдиний прийнятний спосіб доказу криптомонет, тому що це перевірена стратегія для фільтрації продавців, які не готові брати участь у купівлі продажу біткоїнів. Він полягає у переказі з одного такого гаманця на інший символічної суми. Варто зазначити, що вся історія транзакцій в електронних гаманцях є відкритою, тому дуже легко

виявити будь-які порушення в цій сфері. Слід звернути особливу увагу на те, що за українськими законами не потрібно вказувати номер гаманця в деклараціях, так само як профільні державні органи, такі як Держфінмоніторинг чи НАЗК, без постанови суду, згідно з кримінальним процесуальним законодавством, не можуть перевірити гаманець особи (Бондаренко, Кисельов, 2021: 230–231).

Цікаво, що в Україні розслідування цього правопорушення відтепер займається також Бюро економічної безпеки. Це правоохоронний орган, який діє у сфері охорони економічної безпеки держави та підзвітний Кабінету Міністрів України. Його було створено лише 12 травня 2021 року. Разом із тим, пропонується ввести до Кримінального кодексу України відповідальність за шахрайство з податком на додану вартість, як окремий вид кримінального правопорушення. Такі розслідування мають бути віднесені до компетенції Бюро. Створення такого органу позбавило СБУ повноважень у сфері економічної безпеки. Наразі про практику розслідування цим органом подібних правопорушень інформації немає. З цього можна зробити висновок, що українські правоохоронні органи лише починають розробляти певні стратегії розслідування цього правопорушення.

Слід зауважити, що доопрацювання з боку законодавців потребує кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство, актуальним є розробка методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері оподаткування з криптовалюти, розкривши тактику типових слідчих (розшукових) дій, які б дозволили правоохоронним органам ефективніше збирати та досліджувати інформацію, яка міститься на приладах порушників, із урахуванням того, що їх проведення потребує специфічних знань і вмінь з боку правоохоронних органів. Також одним із дієвих способів вирішення проблем розслідування злочинів у сфері обігу криптовалюти в Україні є вивчення та використання успішного міжнародного досвіду.

Висновки. Не дивлячись на те, що Україна входить в п'ятірку лідерів з видобування криптовалюти у світі, в нашій країні все ще відсутній єдиний підхід до розуміння її правового статусу. Сьогодні в Україні перед правоохоронними органами стоїть складна задача щодо розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу криптовалюти. Це пояснюється тим, що: наразі в нашій країні відсутнє законодавство, яке б прямо регулювало обіг та використання криптовалюти; відсутні методичні рекомендації щодо розслідування подібних правопорушень; особливі джерела доказів таких кримінальних правопорушень, що вимагає спеціальних навичок в слідчій діяльності (сайти, Інтернет-сторінки, електронні документи і повідомлення), тощо.

Для нашої держави важливим є питання створення методичних рекомендацій з розкриття та розслідування подібних правопорушень. В таких методичних рекомендаціях або такій інструкції можуть міститися: загальні положення щодо розслідування таких кримінальних правопорушень (принципи, органи, права та обов'язки осіб, які проводять досудове слідство, тощо); особливості організації взаємодії під час надходження до підрозділу поліції, Бюро економічної безпеки, Служби безпеки України заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них (Basic Manual, 2014); основи взаємодії цих правоохоронних органів з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями; особливості та підстави створення відповідних слідчо-оперативних груп для розслідування таких правопорушень; особливості виконання працівниками оперативного підрозділу доручень слідчих (дізнавачів) про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (Basic Manual, 2014); основні аспекти роботи правоохоронних органів з технікою, вилученою у підозрюваних осіб; особливості дослідження таких доказів; способи організації взаємодії при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та виконанні заходів забезпечення кримінального провадження; правове забезпечення взаємодії під час зупинення досудового розслідування; способи організації взаємодії на стадії судового розгляду кримінальних проваджень, тощо.

Загалом, слідча та судова практика України показує спроби забезпечити якісну боротьбу із кримінальними правопорушеннями у сфері обігу криптовалюти, проте проблеми виникають як у стані правового регулювання досліджуваної сфери, так і нерозробленості методики розслідування правопорушень цієї категорії, оскільки вітчизняне законодавство з цього питання лише починає розвиватися. Це стосується також способів розслідування правопорушень, пов'язаних із криптовалютою. Саме тому так важливо присвятити цьому питанню подальші дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко О. С., Кисельов Д. О. Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом за допомогою криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1/2021. С. 230–231.
2. Жаровська Г. П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні : автореф. дис. докт. юрид. 12.00.08. Київ, 2019. 40 с.
3. Казначеева Д. В., Дорош А. О. Кримінальні правопорушення у сфері обігу криптовалюти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. № 2 (25). С. 149–157.
4. Калайда Ю. П. Можливості блокчейн-технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених в кіберпросторі. *Інформація і право*. № 4 (39)/2021. С. 171–178.
5. Карапетян О., Білинський В. Злочинні технології збагачення з використанням криптовалют та особливості їх розслідування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 2 (14). С. 115–120.
6. Кісіль А. В., Пряміцин В. Ю. Правовий статус криптовалют в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Випуск 1 (36). С. 8–11.
7. Кузьменко О. В., Карпюк І. С. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом із використанням віртуальних валют (методичні рекомендації). *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2020. С. 426–429.

8. Леськів С. Кримінально-правові аспекти визначення статусу криптовалюти в Україні: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. Випуск 9/2019. С. 199–203.
9. Марущак А. І. Міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною кіберзлочинністю. *Інформація і право*. № 3 (26)/2018. С. 104–110.
10. Моргун Т. С., Терещенко Ю. В. Обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування умисного ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 1 (93). С. 285–296.
11. Недвига В. В. Криміналістична характеристика злочинів у сфері використання криптовалюти. *Актуальні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : матеріали науково-практичного семінару*. ДДУВС, 29.05.2020. С. 285–288.
12. Некіт К. Г. Правовий статус криптовалют в Україні та в світі. *Юридичний науковий електронний журнал*. Випуск № 1/2018. С. 40–42.
13. Пашко Д. В., Омельчук Л. В. Потреба визначення статусу криптовалют в Україні: економічні та кримінальні процесуальні аспекти. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 173–179.
14. Справа № 757/25822/19-к Київського апеляційного суду. – URL: <https://www.kas.gov.ua/CourtPortal.WebSite/Home/Sprava/51081435554>
15. Статут міжнародної організації кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ від 13.06.1956. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text
16. Ткачук І. І. Статус криптовалют в Україні та інших країнах світу. *Економіка і суспільство*. Випуск 16 / 2018. С. 521–526.
17. Топ-20 країн із використання криптовалют: Україна в п'ятірці лідерів. – URL: <https://thepage.ua/ua/news/top-20-krayin-svitu-z-oborotu-kriptovalyut-ukrayina-v-top-5>
18. Ухвала Закарпатського апеляційного суду у справі № 308/2549/18. URL: https://zakon.cc/court/document/read/87660237_b46574f2
19. Ухвала Печерського районного суду міста Києва у справі № 757/6892/18-к. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/81552886/>
20. Черевко К. О. Криптовалюта як предмет відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. *Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 3 груд. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2021. С. 72–75.
21. Шаповалова К. Р. Проблемні питання розслідування злочинів вчинених із використанням криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2018. С. 385–387.
22. Basic Manual on the Detection And Investigation of the Laundering of Crime Proceeds Using Virtual Currencies. June 2014. URL: https://www.imolin.org/pdf/imolin/FULL10UNODCVirtualCurrencies_final.pdf
23. Про віртуальні активи : Закон України від 17 лютого 2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 22.05.2022).

References:

1. Bondarenko, O. S., Kysel'ov, D. O. (2021). Lehalizatsiya dokhodiv, otrymanykh zlochynnym shlyakhom za dopomohoyu kryptovalyuty. [Legalization of proceeds of crime using cryptocurrency]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. № 1/2021. Pp. 230–231. [in Ukrainian]
2. Zharovs'ka, H. P. (2019). *Teoriya ta praktyka protydyiyi transnatsional'nyy orhanizovaniy zlochynnosti v Ukrayini* [Theory and practice of combating transnational organized crime in Ukraine: author's abstract.] : avtoref. dys. dokt. yuryd. 12.00.08. Kyiv, 40 p. [in Ukrainian]
3. Kaznachejeva, D. V., Dorosh, A. O. (2021). Kryminal'ni pravoporushennya u sferi obihu kryptovalyuty. [Criminal offenses in the field of cryptocurrency circulation]. *Visnyk Kryminolohichnoyi asotsiatsiyi Ukrayiny*. № 2 (25). Pp. 149–157. [in Ukrainian]
4. Kalayda, Yu. P. (2021). Mozhlyvosti blokcheyn-tekhnologiy u rozsliduvanni kryminal'nykh pravoporushen', vchynenykh v kiberprostoru. [Possibilities of blockchain technologies in the investigation of criminal offenses committed in cyberspace]. *Informatsiya i pravo*. № 4 (39)/2021. Pp. 171–178. [in Ukrainian]
5. Karapetyan, O., Bilyns'kyu, V. (2018). Zlochynni tekhnolohiyi zbahachennya z vykorystanniam kryptovalyut ta osoblyvosti yikh rozsliduvannya. [Criminal enrichment technologies using cryptocurrencies and peculiarities of their investigation]. *Aktual'ni problemy pravoznavstva*. Issue 2 (14). Pp. 115–120. [in Ukrainian]
6. Kisil', A. V., Pryamitsyn, V.Yu. (2021). Pravovyy status kryptovalyut v Ukrayini. [Legal status of cryptocurrencies in Ukraine]. *Prykarpats'ky yurydychnyy visnyk*. Issue 1 (36). Pp. 8–11. [in Ukrainian]
7. Kuz'menko, O. V., Karpyuk, I. S. (2020). Rozsliduvannya lehalizatsiyi (vidmyvannya) dokhodiv, otrymanykh zlochynnym shlyakhom iz vykorystanniam virtual'nykh valyut (metodychni rekomendatsiyi). [Investigation of the legalization (laundering) of criminally obtained income using virtual currencies (methodical recommendations)]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. № 8/2020. Pp. 426–429. [in Ukrainian]
8. Les'kiv, S. (2019). Kryminal'no-pravovi aspekty vyznachennya statusu kryptovalyuty v Ukrayini: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid. [Criminal and legal aspects of determining the status of cryptocurrency in Ukraine: domestic and foreign experience]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. Issue 9/2019. Pp. 199–203. [in Ukrainian]

9. Marushchak, A. I. (2018). Mizhnarodne spivrobitnytstvo u borot'bi z transnatsional'noyu kiberzlochynnistyuu. [International cooperation in the fight against transnational cybercrime]. *Informatsiya i pravo*. № 3 (26)/2018. Pp. 104–110. [in Ukrainian]
10. Morhun, T. S., Tereshchenko, Yu. V. (2021). Obstavyny, shcho pidlyahayut' dokazuvannyu pid chas rozsliduvannya umysnoho ukhlyennya vid splaty podatkov, zboriv (obov'yazkovykh platezhiv). [Circumstances to be proven during the investigation of intentional evasion of taxes, fees (mandatory payments)]. *Visnyk LDUVS im. E. O. Didorenka*. Issue 1 (93). Pp. 285–296. [in Ukrainian]
11. Nedvyha, V. V. (2020). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv u sferi vykorystannya kryptovalyuty. [Forensic characteristics of crimes in the field of cryptocurrency use]. *Aktual'ni problemy ekspertnoho zabezpechennya dosudovoho rozsliduvannya: materialy nauково-praktychnoho seminaru. DDUVS, 29.05.2020*. [Actual problems of expert provision of pre-trial investigation: materials of the scientific and practical seminar. DDUVS, 05/29/2020]. Pp. 285–288. [in Ukrainian]
12. Nekt, K. H. (2018). Pravovyy status kryptovalyut v Ukrayini ta v sviti. [Legal status of cryptocurrencies in Ukraine and in the world]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. Issue № 1/2018. Pp. 40–42. [in Ukrainian]
13. Pashko, D. V., Omel'chuk, L. V. (2018). Potreba vyznachennya statusu kryptovalyut v Ukrayini: ekonomichni ta kryminal'ni protsesual'ni aspekty. [The need to determine the status of cryptocurrencies in Ukraine: economic and criminal procedural aspects]. *Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka)*. Issue 1–2 (10–11). Pp. 173–179. [in Ukrainian]
14. Sprava № 757/25822/19-k Kyyvivs'koho apelyatsiynoho sudu. [Case No. 757/25822/19-k of the Kyiv Court of Appeal]. Retrieved from: <https://www.kas.gov.ua/CourtPortal.WebSite/Home/Sprava/51081435554> [in Ukrainian]
15. Statut mizhnarodnoyi orhanizatsiyi kryminal'noyi politsiyi – INTERPOL 1956. [The statute of the international organization of the criminal police – INTERPOL 1956]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142#Text [in Ukrainian]
16. Tkachuk, I. I. (2018). Status kryptovalyut v Ukrayini ta inshykh krayinakh svitu. [Status of cryptocurrencies in Ukraine and other countries of the world]. *Ekonomika i suspil'stvo*. Issue 16/2018. Pp. 521–526. [in Ukrainian]
17. Top-20 krayin iz vykorystannya kryptovalyut: Ukrayina v p'yatirtsi lideriv. [Top 20 countries for the use of cryptocurrencies: Ukraine is in the top five]. Retrieved from: <https://thepage.ua/ua/news/top-20-krayin-svitu-z-oborotu-kryptovalyut-ukrayina-v-top-5> [in Ukrainian]
18. Ukhvala Zakarpat's'koho apelyatsiynoho sudu u spravi № 308/2549/18. [Ukhvala Zakarpat's'koho apelyatsiynoho sudu u spravi № 308/2549/18]. Retrieved from https://zakon.cc/court/document/read/87660237_b46574f2 [in Ukrainian]
19. Ukhvala Pechers'koho rayonnoho sudu mista Kyyeva u spravi № 757/6892/18-k. [Ukhvala Pechers'koho rayonnoho sudu mista Kyyeva u spravi № 757/6892/18-k]. Retrieved from <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/81552886/> [in Ukrainian]
20. Cherevko, K. O. (2021). Kryptovalyuta yak predmet vidmyvannya dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shlyakhom. [Cryptocurrency as a subject of laundering of proceeds obtained through crime]. *Protydiya koruptsiyi: pravove rehulyuvannya i praktychnyy dosvid: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi (m. Kharkiv, 3 hrud. 2021 r.)*. [Anti-corruption: legal regulation and practical experience: collection of materials of the International Scientific and Practical Conference (Kharkov, December 3, 2021)]. Pp. 72–75. [in Ukrainian]
21. Shapovalova, K. R. (2018). Problemni pytannya rozsliduvannya zlochyniv vchynenykh iz vykorystannyam kryptovalyuty. [Problematic issues of the investigation of crimes committed with the use of cryptocurrency]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. № 6/2018. Pp. 385–387. [in Ukrainian]
22. Basic Manual on the Detection And Investigation of the Laundering of Crime Proceeds Using Virtual Currencies. 2014. Retrieved from: https://www.imolin.org/pdf/imolin/FULL10UNODCVirtualCurrencies_final.pdf [in English]
23. Pro virtual'ni aktyvy : Zakon Ukrayiny vid 17 lyutoho 2022 № 2074-IX. [On virtual assets : Law of Ukraine dated February 17, 2022 No. 2074-IX]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> [in Ukrainian]